

Pénzhamisításról szóló hírek az Országos Hírlap című napilapban

Ebben a dolgozatban Perényi Roland A bűn nyomában című művének A bűnözés a napi sajtóban. Statisztikai megközelítés¹ című fejezetében alkalmazott szempontokat kíséreltem meg alkalmazni egy szűk bűncselekmény-csoport vizsgálatára (ami a pénzhamisítás és a hamispénz-kiadás) egy konkrét napilap esetében, ami az Országos Hírlap. Perényi munkájában négy napilappal kapcsolatos vizsgálati eredményeit közölte.

Perényi három politikai hírlap (Pesti Napló, Budapest, Kis Újság) egy hónapnyi (októberi) számaiban gyűjtötte össze a bűnügyi híreket két időmetszetben (1898 és 1908), egy negyedik lap (Népszava) esetében csak az 1908-as év meghatározott hónapjának számait vizsgálta meg. A különböző lapokból szerzett adatokat egymással is összevetette. Ez utóbbi munkáról most lemondtam, helyette a témaszűkítés és az időkeret kiszélesítésével igyekeztem Perényi szempontjait alkalmazni.

Perényi Roland szempontjai között szerepelt a napilapok műfaji besorolása – például politikai lap, bulvárlap, szaklap, olvasmányos jellegű néplap stb.; kikből állt a megcélzott olvasói csoport; a lapban hol szerepeltek a bűnügyi hírek; ezek alkották a kvalitatív vizsgálat kérdéseit. Milyen gyakran szerepeltek bűnügyi hírek; földrajzilag honnan származtak a hírek? – ezek a kérdések alkották a kvantitatív vizsgálat szempontjait. Perényi még vizsgálta a lapok híryanagában észlelhető tartalmi különbségeket és a vélemények eltérését. Kísérletemben erről az utolsó két vizsgálati elemről a rendelkezésemre álló még szűk információk miatt lemondtam, de néhány érdekes információt már most is meg fogok osztani.

Kísérletemet az Országos Hírlappal végeztem el. Választásom erre a napilapra részben azért esett, mert rövid ideig tartó megjelenése lehetővé teszi a gyors feldolgozhatóságot. Ennek a lapnak az első száma 1897. november 20-án jelent meg, és 1899. január 26-án jelent meg az utolsó szám. Ez idő alatt a különszámok nélkül összesen 427 szám jelent meg. Ezekben összesen 62 hír szólt pénzhamisításról, valamint hamis pénz kiadásról.

A lap első számában olvasható A Közönséghez című ajánlóban a szerkesztőség a következőt írta az induló lapról: „Az „Országos Hírlap” pártoktól, kormánytól, egyéni és üzleti érdekektől, céloktól független, szabadelvű politikai napilap.”² A szerkesztők lapjukat kritikus, de nem személyeskedő, jól értesült napilapként hirdették. Emellett a szabadelvűség rendületlen hívének mutatták be a lapot. A lap főszerkesztője és egyik alapítója Mikszáth Kálmán volt, bár az utóbb említett szerepét a beköszönő számban nem említették. Ez a lap volt az a lapalapítási vállalkozás, amiről a Mikszáthról szóló irodalomban csak utalást tesznek. A lapot azután indította el, hogy összeveszett a Pesti Hírlap tulajdonosaival, a Légrády testvérekkel, és otthagyta a kor egyik legnagyobb példányszámú lapját.³ Ebből arra lehet következtetni, hogy az Országos Hírlap, ha kritikus is volt a kormánnyal, de nem volt ellenzéki beállítottságú hírlap. Minden valószínűség szerint potenciális olvasótáborra megegyezhetett a Pesti Hírlap olvasóival, erre utalhat az is, hogy a lap megszűnése után beleolvadt a Pesti Hírlapba.⁴ A lapról sajtótörténeti feldolgozás még nem készült, így pontosabb politikai behatárolása még nem lehetséges. Nem ismertek még azok a körülmények sem, hogy milyen anyagi háttérrel indították meg a lapot, és milyen viszonyok vezérelték a tulajdonosokat a lap megszüntetéséhez és a sokkal sikeresebb Pesti Hírlapba

való beolvadáshoz. Lengyel Géza szerint a lap függetlensége azt jelentette, hogy majd támogatni fogja a regnáló Bánffy-kormányt, sőt, ez szuggerálná a kormánynak, hogy milyen politikát folytasson. Ezáltal a lap sorsa a Bánffy-kormány sorsához volt kötve.⁵ A kormány bukásával egy időben szűnt meg az Országos Hírlap. A konkurens lap megszűnését és Mikszáth „visszatérését” ünnepnek könyvelték el a Pesti Hírlapban.⁶

Mikszáth Kálmán személye más okból is hasznos lehetett az újság számára. A népszerű író, újságíró mellett, hogy országgyűlési képviselő is volt, ami garancia lehetett a politikai hírek hitelességéhez, neve valószínűleg a nem politikai jellegű hírek megszerzéséhez is könnyítést jelenthetett. Egy újság híryanagának hitelességéhez az is hozzájárulhatott, hogy honnan szerezték az esetekről szóló információikat. Mikszáth nevére, mint főszerkesztőre hivatkozva vélhetőleg a hivatalok is közlékenyebbek voltak az újságírókkal. Így valószínűleg sok bűnügyi esetről szerezhettek hiteles információkat a bűnüldöző szervektől, de valószínűleg a törvényszékek is nagyobb hajlandóságot mutathattak arra, hogy hírekkel szolgáljanak tárgyalásokról, ítéletekről. Erről talán azért is érdemes szót ejteni, mert Perényi is megemlítette, hogy hivatalos szervek folyamatosan látták el hírekkel a sajtó munkásait, csak a Népszava munkatársai jutottak nehezebben hozzá a hivatalos információkhoz.⁷ Valószínűleg hivatalos úton szerzett információk alapján számoltak be az olvasóknak a Mirtovicán elítélt, a Szerémségben és Torontál vármegyében működő bandatagokra kimondott ítéletekről. Ebben leírták, hogy Rauschan Antal „főreszvényes”, aki a banda vezetője lehetett, az ítélettel való félelmében kiirtotta a családját, majd magával is végzett. Végül 9 ember felett mondtak ítéletet, 8 főt 10, 1-et pedig 12 év börtönre ítélték.⁸ Több esetben is hivatkoztak rendőrségi jelentésekre, de volt példa arra is, hogy valamely diplomáciai testület egyik tagjára hivatkoztak a hírben. Erre példaként az 1897. november 26-án megjelent hírt említeném, amiben azt írták, hogy a belga konzul jelentette, miszerint Marseille-ben, Triesztben és Budapesten hamis belga 100 frankosok kerültek forgalomba. Írták, hogy az említett bankjegyek könnyen felismerhetőek. Csak röviden írtak egy Triesztben ilyen bankjeggyel fizető férfiről, aki 40 év körüli volt, a francia nyelvet olasz kiejtéssel beszélte.⁹

A hivatalos információforrásokon túl az Országos Hírlap munkatársai a hagyományos információs csatornákon keresztül is szereztek híreket. Ilyenek voltak azok, amikor az ország valamelyik részén élő olvasó vagy valamilyen nem hivatalos informátor írt arról, hogy milyen nyomozás vagy letartóztatás történt a lakhelyén és környékén, valamilyen szervezet küldött táviratos értesítést az eseményekről, esetleg valamilyen helyi vagy regionális lapra hivatkozva írtak az eseményről az ország többi részén élő olvasóknak. Vidéki olvasó/informátor által hírül adott esetekre például lehet említeni a lap 1898. február 26-i és március 4-i számát, amikben Temesvárról érkezett távirat alapján közölték az olvasókkal, hogy az Al-Duna vidékén egy jelentős taglétszámmal bíró pénzhamisító bandát fogtak el. A márciusi hír a februári folytatása volt, amiben már a bandavezérek elfogásáról lehetett olvasni, azok neveivel együtt.¹⁰ Bár a magyar olvasókkal nem közölték, hogy honnan vették a hírt, vélhetőleg valamelyik jelentősebb németországi lapból nyerhették információikat Grünenthal volt birodalmi bankjegynyomdai tisztviselőről, akiről kiderült, hogy nagy mennyiségű hamis bankjegyet készített és rejtegetett. A forrás megbízhatóságát azzal próbálták még hitelesebbé tenni, hogy az ügyel kapcsolatban még nem osztottak meg minden információt.¹¹ Ez az eset arra is például szolgál, hogy megmutassam azt, hogy egy-egy érdekesebbnek vélt esetről több alkalommal is írtak, amennyiben újabb fejleményekről volt tudomásuk. Dolgozatom végén kicsit részletesebben is bemutatok egy, ebben az újságban hosszabb ideig figyelemmel kísért magyar esetet. A sajtótörténeti irodalomban rendszeresen említik már a korabeli (1870-es években megjelenő) vélekedést, hogy az országos sajtót a vidéki sajtó használja hírforrásul, hogy fordítva igaz lenne az eset, azt nem említik. Pontosabban

Buzinkay Géza írt arról is, hogy már annak idején megjegyezték, hogy az országos sajtónak kéne forrásul használni a vidéki újságokat, folyóiratokat.¹² Eddig a szerzők nem hangsúlyozták ki, hogy ez a megállapítás általában minden jellegű hírre igaz volt, vagy csak a politikai hírekre. Kutatásom során én azt tapasztaltam, hogy más országos napilap, pl. Pesti Hírlap, Budapesti Hírlap is hivatkozott pénzhamisításról szóló hírekkel kapcsolatban valamilyen helyi lapra, és mint írtam, ilyen esete volt az országos Hírlapnak is. Tehát nemcsak egyszerű igény, hanem gyakorlat is volt az, amit Buzinkay említett. A bűnügyi tárgyú hírek legalábbis ezt mutatják. Előfordulhat, hogy az a korabeli vélekedés a helyi, regionális politikai események hírül adására vonatkozhatott, de ezt a sajtótörténettel foglalkozóknak kellene pontosítani. Az előbb említett külföldi eset pedig bizonyíthatja azt, hogy a külföldi sajtóból nemcsak a politikai tárgyú híreket osztották meg a magyar olvasókkal, hanem olyan bűnügyi híreket is, amik nagyobb érdeklődésre is számot tarthattak.

Az Országos Hírlap számainak terjedelme általában 16–24 oldal között ingadozott, de a hétfői számok mindig 8 oldalasak voltak, illetve az ünnepekhez kapcsolódó számok (a megélt két karácsonyi szám) a megsokszorozott irodalmi tartalom miatt a 48 oldalt is elérték. Igazi politikai napilapként az első oldalakon kizárólag politikai tárgyú cikkel és tárcák jelentek meg, hazai és ausztriai országgyűlési beszámolók, valamint nemzetközi politikai hírek. Ezeket követték az egyéb témaköröket lefedő rovatok. A bűnügyi tárgyú, számomra most csak a pénzhamisítással kapcsolatos hírek két rovatban jelentek meg: a Hírek és a Törvénykezés rovatokban. A Hírek közvetlenül a mindenféle tárgyú politikai híreket tartalmazó rovatok után következett, legkorábban a 4., általában az 5. és 6. oldaltól kezdve, kivéve a hétfői számokat, amikben már a 2. oldalon elkezdődött ez a rovat. A Törvénykezés című rovat még hátrább jelent meg, a fontosabbnak tekinthető hírvivatok közül utolsóként. Azt már csak a sport, közgazdasági és időjárás, valamint az egyéb olvasmányok követték az apróhirdetésekkel együtt. A rövid hétfői számokban a Törvénykezés rovat sokáig hiányzott, a lap életében csak az utolsó körülbelül negyed évben jelent meg ez a rovat, de rendszertelenül. A Törvénykezés rovatban gyakran közöltek hosszabb-rövidebb szó szerinti vallomásokat, ügyészi és ügyvédi perbeszédeket, de sajnálatomra az általam kutatott témában ilyen „jelenetek” nem jelentek meg ebben a rovatban.

Mint említettem, összesen 62 hírt lehetett ebben a napilapban olvasni pénzhamisításról és hamis pénz kiadásáról. Nem tekinthető ez nagy számnak egy 14 hónapot megélt napilapban. Az első ilyen témájú hír már az első lapszámban megjelent (1897. november 20.), az utolsót 1899. január 24-én közölték. Bár mind a 14 hónapban olvashattak az olvasók pénzhamisításról szóló híreket, a megjelenés sűrűsége erősen változó volt. Volt, hogy akár hetek is elteltek anélkül, hogy ilyen tárgyú hírt olvashattak az olvasók, pl. az 1898. július 7. és 1898. augusztus 11-e közötti egy hónapban, ezzel szemben volt két rövid időszak, amikor „tetőzött” a pénzhamisításról szóló hírek száma: 1898 márciusában és októberében egyaránt 10-10 pénzhamisítási esetről, illetve hamispénz-kiadásról számoltak be. A maradék szűk 12 hónapban általában 2 és 5 között változott az ebben a témában közölt hírek száma.

Perényi Roland vizsgálta a bűnesetek földrajzi megoszlását is, ami az én vizsgálatomban is érdekes eredményekkel szolgált. Perényi külföld, Budapest és vidék kategóriákat használt, én a vidéket országrészekre osztottam. Az én területi bontásom önkényes, részben természetföldrajzi, részben pedig közigazgatási kategóriák szerint alkottam meg az országrész-megnevezéseket.

13 hír származott külföldről, de ezek között több olyan eset is olvasható, aminek voltak magyarországi szálai is, budapesti és valamely országrészt érintő egyaránt. Plusz 1-nek ide lehetne sorolni egy zágrábi esetet, ha külföldnek tekintem a Magyarországon belül igazgatásilag jelentős autonómiával bíró Horvátországot is. 13 hír származik Budapestről. Ez a

szám annyiban csalóka, hogy vidéken tevékenykedő elkövetők budapesti eliteléséről szóló hírek is vannak ezek között. 12 esetről számoltak be a Délvidékről. Ez alatt a megnevezés alatt értem Bács-Bodrog, Torontál, Temes és Krassó-Szörény vármegyéket. E négy vármegyén belül is döntően Torontál és Temes vármegyéből származtak a hírek. Kelet-Magyarországból 8 esetről számoltak be. Ez alatt a megnevezés alatt a Tiszántúli alföldi vármegyéket értem. A mai ország-területen lévő megyéken kívül ennek a csoportnak a keleti tagjai Szatmár, Szilágy, Bihar és Arad vármegyék. Ezek közül is a legtöbb esetről Bihar vármegyéből, Nagyvárad térségéből érkezett hírek. Ellenben a csoporton belül nem érkezett hír Jász-Nagykun-Szolnok, Békés, Csongrád és Csanád, Szilágy vármegyékből, Hajdú vármegyéből is csak 1 hír érkezett a 8-ból. A szűken vett Erdélyből csak 1 hír érkezett. Az Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyéket egybefoglaló Északkelet-Magyarországról 2 hírt közöltek. A Dunántúlról 6 alkalommal közöltek pénzhamisításról vagy hamis pénz kiadásáról szóló híreket. Ha a Dunántúlt is legalább két részre osztanánk, legegyszerűbben észak és déli részre, akkor mindegyik hír származási helye a déli rész volt. 7 hírt közöltek az ország középső részéről, a történelmi Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéből, de ezek között is többségében olyan Budapest vonzáskörzetébe tartozó településekről érkeztek, amelyek ma Budapest közigazgatási területéhez tartoznak. Feltűnő, hogy az északi vármegyékből ez az újság nem közölt ilyen tárgyú hírt. Ez nem jelenti azt, hogy ezen a nem éppen kicsi országrészben nem volt ilyen jellegű bűneset.

De kutatásom során feltűnt az, hogy ezekből a vármegyékből más korabeli országos napilapok sem közöltek ilyen jellegű híreket. Ugyanez elmondható az Észak-Dunántúlról is. Valamint az is tapasztaltam, hogy más napilapok is leginkább a Budapesthez és Délvidékhez köthető bűnesetekről írtak a legnagyobb számban. Jelenleg még nem lehet magyarázatot adni arra, hogy egyes országrészekből miért nem közöltek egy pénzhamisítási ügyet sem, míg egy kisebb országrész felülreprezentált ebben a témában. Ennek az újságnak a híreiből azt olvastam ki, ha kiveszem a Budapestre tárgyalásra, illetve elitelésre vidékről felhozott ügyeket, akkor Budapest egy olyan „központnak” tekinthető, ahol más országrészekből, illetve külföldről származó pénzhamisítók is megfordultak a „helyieken” kívül. Persze hamis pénzt kiadó külföldiek az ország más részén is megfordultak (pl. Nagyvárad), de többségük Budapesthez volt köthető. A Magyarországon elfogott külföldiek általában külföldi valuták hamisítványaival fizettek, legtöbbször hamis angol fonttal. A Délvidéken pedig szinte mindig vegyes nemzetiségű pénzhamisító bandák működtek, általában magyar-szerb, magyar-román vegyes nemzetiségűek. Az országos Hírlap nem közölt olyan esetet, amikor a banda tagjai három nemzetiség közül is kikerültek, de más újságból van ilyenről is értesülésem. Ebben az újságban szintén nem közöltek hírt olyan esetről, amikor a bandák valamely tagja német (sváb) nemzetiségű lett volna. A vegyes nemzetiségű hamisító csoportok legtöbbször a magyar pénzeket hamisították, de gyakori volt a szerb dinár és a román frank hamisítása is, attól függően, hogy milyen nemzetiségűek képviselték magukat nagyobb számban a csoportokban. Ilyen esetekben határokon átnyúló tevékenységet folytattak a csoportok, két ország hatósága is nyomozott utánuk. Ez az újság nem írt az olvasóinak arról, hogy milyen szintű együttműködés zajlott a magyar, szerb és román hatóságok között.

Mint korábban említettem, az Országos Hírlapra is jellemző volt, hogy bizonyos eseteket hosszabb ideig is figyelemmel kísért, a fejleményekről pedig értesítette az olvasóit. Most egy ilyen esetet mutatok be:

A napilap első számában, 1897. november 20-án arról írtak¹³, hogy perbe fogták Kémény Jenő magyar királyi operaházi felügyelőt és a Kunossy-nyomda tulajdonosát.

A perbefogást annak köszönheték, hogy Kéméndy színházi használatra kellék bankjegyeket nyomtatott. Rendelésére elkészült 500 db ezres, 600 db százas és 1000 db 10 forintos, amikre rányomatták a figyelmeztető írást, hogy ez csak kellékpénz. Ennek ellenére büntető feljelentést tettek a megrendelő és a gyártó(k) ellen, mert úgy vélték „felületes megtekintés mellett könnyen forgalomba hozhatók”. Azt is kiemelték, hogy az ezreseket találták az eredetikkel leginkább megegyezőnek. A Kunossy-nyomda a Népszínház számára is készített ilyen pénzeket, azok között a 100 forintosokat találták az eredetiekhez leginkább hűeknek. Két és fél héttel később, december 7-én már az elsőfokú ítélet meghozataláról értesítették az olvasókat. A vádlottak kihágást követtek el és pénzbüntetést szabtak ki rájuk: Kunosi(!) Frigyeset és Kunosi(!) Vilmost 10-10 forint, Kéméndy Jenőt pedig 5 forint megfizetésére kötelezték.¹⁴ Az olvasók számára idéztek Kéméndy védekezéséből, miszerint hasonló kinézetű játékpénzek használata külföldön is szokásban van, és még rá is tromfolt a vádra: „...ha a játékpénzek használata kihágás, úgy kihágás az is, hogy a színészek koronát, egyenruhát és sok más ilyen dolgot viselnek a színpadon.”¹⁵ A másodfokú ítéletre már 2 hónapot kellett várni, amiről 1898. február 12-i számban értesülhettek az olvasók. A Királyi Ítéletábla súlyosbított az ítéleteken, a két Kunossinak(!) 20-20 forintot, Kéméndynek 10 forint pénzbüntetést kellett megfizetnie.¹⁶ Az indoklás még mindig az volt, „mert színpadi használatra olyan bankókat készítettek, amelyek felületes megtekintése mellett alkalmasak a közönség megtévesztésére.”¹⁷ Az újság úgy írt erről, hogy az ítéletábla helybenhagyta a járásbíró ítéletét. Persze a történész kutatóknak ez feltűnik, de a XIX. századvégi olvasóknak nem biztos, hogy ez a kis eltérés feltűnt. Előfordulhatott az is, hogy a korabeli olvasóknak nem tűnt fel az sem, hogy a Kunossyak nevét is mind a három alkalommal másképp írták. Vagy ha fel is tűnt, nem zavarta őket, hiszen ez az elírási jelenség gyakori volt abban az időben a nyomtatott sajtó világában. Ebben az ügyben leginkább az az érdekes, hogy egy olyan esetet tüntettek fel pénzhamisítási ügynek, amikor az „elkövetők” nem is szándékoztak vétetni a törvény ellen. Erre szolgált a nyomtatványokra rányomott figyelmeztető írat. Az is érdekes, ha ilyen kellékek használata és készítése gyakorlat volt a század végi színházi életben, hogyan fordulhatott elő az, hogy büntetőeljárást indítottak a kellékek készítői ellen. Nem írt arról az újság, hogy mikor és miért indult nyomozás majd pedig per a kellékgyártók ellen. Valaki mégis próbált egyet beváltani? Vagy esetleg egy névtelen feljelentésre kezdték meg a vizsgálatot? Mivel az ügyből még az ítélet sem maradt fenn, az esettel kapcsolatos további információkat más lapokban kell keresni, feltéve, hogy más napilap vagy folyóirat is írt erről az esetről. Ennek a napilapnak a rövid életében ez volt az egyetlen olyan „pénzhamisítási” eset, amikor az elítéltek valójában nem szándékoztak vétetni a törvény ellen, hanem csak egy bevett gyakorlatot folytattak.

Megítélésem szerint kísérletem hasznos volt, ha nem is volt tökéletes kivitelű. A Perényi Roland által alkalmazott szempontok a konkrét bűncselekmények sajtóban való megjelenítésének vizsgálatára teljes mértékben alkalmasak. Jó megoldás volt egy hosszabb egybefüggő időszakot vizsgálni. Csak egy konkrét folyóirat vizsgálata ellenben már hiányosságokkal jár, például azzal, hogy a megjelent híryanagot nem lehet összevetni más lapok híryanagával, nem lehet bemutatni a különbségeket, eltéréseket, mondjuk azt, hogy máshol írtak-e bizonyos esetekről, hosszabban vagy még rövidebben írtak az esetekről, más adatokat közöltek-e az olvasókkal, és még lehetne sorolni. Mindezek ellenére az Országos Hírlap vizsgálata során létrejött egy hasznos információs bázis, ami majd felhasználható egy, a Perényi Roland által végzetthez hasonló összehasonlító vizsgálatra. Egy nagyobb információs bázis birtokában akár újabb vizsgálati szempontokat is lehetne alkalmazni.

De ahhoz nagy türelemmel kell a régi újságok számait tanulmányozni és kijegyzetelni.

FORRÁS:

Országos Hírlap. Online formában: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=242> (Utolsó letöltés ideje: 2015. 12. 27.)

IRODALOM:

- Buzinkay Géza: *Magyar hírlaptörténet 1848–1918*. Budapest, 2008.
 Gergely András – Veliky János: A politikai sajtó története 1875–1890. Bevezetés. In: *A magyar sajtó története II/2 1867–1892*. Szerk.: Kosáry Domokos és Németh G. Béla. Budapest, 1985.
 Lengyel Géza: *Magyar újságmágnások*. Budapest, 1963.
 Perényi Roland: *A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914*. Budapest, 2012.

JEGYZETEK

1	Perényi Roland: A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914. Budapest, 2012. pp. 233–260. (Továbbiakban: Perényi 2012.)	március 15. p. 9; A berlini bankjegyhamisítás. In: Országis Hírlap 1898. március 23. p. 5; A berlini bankjegyhamisítás. In: Országis Hírlap 1898. március 30. p. 6; A berlini bankjegyhamisítás. In: Országis Hírlap 1898. március 31. p. 6.
2	Országos Hírlap 1897. november 20. p. 5.	
3	Lengyel Géza: Magyar újságmágnások. Budapest, 1963. pp. 23–24. (Továbbiakban: Lengyel 1963.)	12 Gergely András – Veliky János: A politikai sajtó története 1875–1890. Bevezetés. In: A magyar sajtó története II/2 1867–1892. Szerk.: Kosáry Domokos és Németh G. Béla. Budapest, 1985. pp. 267–269; Buzinkay Géza: Magyar hírlaptörténet 1848–1918. Budapest, 2008. p. 99.
4	Országos Hírlap 1899. január 26. p. 1.	
5	Lengyel 1963. p. 27.	
6	Lengyel 1963. p. 28.	
7	Perényi 2012. p. 256.	
8	Elítélt pénzhamisítók. In: Országos Hírlap 1898. augusztus 11. p. 10.	13 Színházi bankköték. In: Országos Hírlap 1897. november 20. p. 9.
9	Hamis százfrankosok. In: Országos Hírlap 1897. november 26. p. 7.	14 Színházi bankköték. In: Országos Hírlap 1897. december 7. p. 10.
10	A pénzhamisítók. In: Országos Hírlap 1898. február 26. p. 8.; A pénzhamisítók vezérei. In: Országos Hírlap 1898. március 4. p. 7.	15 Uo.
11	Bankjegyhamisítás. In: Országis Hírlap 1898.	16 A Nemzeti Színház bankói. In: Országos Hírlap 1898. február 12. p. 12.
		17 Uo.